

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ, НОРМ І СТАНДАРТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ІНШИХ ДЕРЖАВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

О.О. Звоненко

*здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Перед правозастосовними органами сьогодні постало питання підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, у тому числі з посяганнями на відносини, що виникають та забезпечують умови з убезпечення дорожнього руху. Певне узагальнення практики правозастосовних органів показує, що вони мають певні труднощі в застосуванні норм про кримінальну відповідальність за злочини, передбачені ст. 288 КК України. Зумовлено це низкою факторів, до яких належать недоліки в конструюванні норм, передбачених ст.288 КК України. Ряд проблем, зокрема предмет, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст.288 КК України, відмежування цього складу злочину від суміжних й аналогічного адміністративно-правового делікту та кваліфікація (у разі необхідності за сукупністю складів злочину) залишаються дискусійними.

Сьогодні, як засвідчує світова практика, запобігання порушень убезпечення дорожнього руху неможливе без відповідних наукових досліджень та розробки комплексу правових заходів вирішення цієї проблеми. Втім в Україні поки що не вироблено єдиної державної політики гарантування безпеки дорожнього руху, спостерігається брак системності думок, ідей, понять та їх поєднання струнками теоретичними концепціями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою транспортних злочинів займалися вчені-юристи, які розкривали дану проблематику за відповідними науковими напрямками. Підгрунття щодо кримінально-правових досліджень злочинів проти безпеки дорожнього руху в минулому та на початку цього століття розробляли М.С. Алексєєв, І.С. Андрєєв, В.П. Бахін, Б.Є. Боровський, М.Г. Богатирьов, В.К. Глистин, В.І. Касинюк, А.П. Копейченко, О.І. Коробєєв, О.Б. Курінов, Г.М. Надгорний та інші фахівці.

Мета статті полягає у дослідженні кримінальної відповідальності за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються убезпечення дорожнього руху за законодавством України та деяких інших держав.

Основні результати дослідження. Кримінально-правова охорона – це система кримінально-правових заходів та засобів, що передбачені чинним кримінальним законодавством та, яка містить кримінально-правові санкції; запобіжні заходи, і забезпечуються кримінально-правовою політикою у сфері вдосконалення нормотворчої та правозастосовної діяльності в дослідженій сфері

[5, с. 44]. Кримінально-правова охорона насамперед передбачає притягнення особи, яка посягає на відповідний об'єкт, до кримінальної відповідальності, відповідно до чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1, с. 179]. До об'єктів кримінально-правової охорони входять соціальні цінності, права та законні інтереси людини і громадянина, інтереси держави, юридичних осіб. Дослідження даних злочинів показує, що до середини ХХ ст. відповідальність у сфері безпеки дорожнього руху характеризувалась об'єктивним ставленням, тобто притягненням учасників дорожнього руху до кримінальної відповідальності за настання фактичних наслідків дорожньо-транспортної пригоди без з'ясування суб'єктивного ставлення у вину.

На нашу думку, дану проблему необхідно розглядати стосовно її складових ознак злочину, передбаченого ст.288 КК України, та відповідних складів злочинів іноземних держав, що вибрані нами для порівняння. Це допоможе найбільш повно показати співвідношення законодавства України (ст.288 КК України) з відповідними статтями кодексів зарубіжних держав, а також виявити певні проблеми, які належить вирішити законодавцю України з метою вдосконалення ст.288 КК України.

Так, згідно зі ст.288 КК України, на нашу думку, об'єктом цього складу злочину є суспільні відносини, що забезпечують умови з підтримання безпеки руху та експлуатації транспорту, дотримання правил, норм і стандартів дорожнього руху. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують дотримання правил, норм і стандартів дорожнього руху. Додатковим безпосереднім об'єктом цього злочину можуть бути відносини, що забезпечують умови з охорони життя, здоров'я або власності. Натомість за ст.314 КК Білорусь (відносини щодо забезпечення дорожнього руху), за ст.344 КК Болгарії (відносини, що стосуються транспортних злочинів та інших шляхів сполучення), ст.280 КК Республіки Киргизстан (відносини, що забезпечують правила укладання доріг), ст.158 Республіки Казахстан (суспільні відносини, що виникають при руйнуванні, пошкодженні або приведенні іншим способом в непридатний для експлуатації стан шляхів сполучення), за ст.173 § 1, § 2, § 3, § 4 КК Польщі (відносини з руху сухопутного, водного або повітряного транспорту), за ст.124 КК Японії (відносини, що виникають в результаті руйнування або загороджування наземного шляху або моста); за ст.258 КК Латвії (пошкодження шляхів сполучення) [4-6; 9-11].

Проаналізовані норми перелічених законодавчих актів відповідних держав дають підстави розуміти, що під об'єктом цих злочинів слід розуміти суспільні відносини з руйнування або пошкодження шляхів сполучення, а додатковим об'єктом за цими статтями кодексів виступають відносини, що забезпечують охорону життя, здоров'я та забезпечення дорожнього руху.

Щодо предмета зазначеного складу злочину, яким згідно з чинним законодавством (ст.288 КК України) є шляхи, вулиці, залізничні переїзди, інші шляхові споруди, а шляховими спорудами є споруди, по яких здійснюється рух автомобільного та подібного до нього видів транспорту, - магістральні автомобільні шляхи, під'їзні дороги, вулиці та площі міст, інших населених пунктів. Вони включають у себе насип, покриття, рейкові трамвайні шляхи, розмітку,

знаки, світлофори, шлагбауми, інженерні конструкції (підпірні стінки, каміневлуючі сітки, мости, тунелі, водовідвідні пристрої), системи зв'язку тощо. Предметом злочину є: 1) автомобільні дороги; 2) споруди на них; 3) шляхи сполучення; 4) залізничні переїзди [12, с.821]. Шляхи сполучення – це залізничне полотно з рейками, шпалами, насипом на магістральних і під'їзних шляхах; злітні смуги, доріжки для вирулювання, канали; автомобільні дороги. Споруди на них - це пасажирські платформи, навантажувально-розвантажувальні рампи, мости, тунелі, естакади, підпірні стіни, сітки для попередження падіння каміння, тягові станції та шлагбауми, шляхові знаки [12, с.821].

Натомість у зарубіжному законодавстві існують певні особливості. Так, у ст.344 КК Болгарії предметом законодавець називає знак або сигнал, призначені для забезпечення безпеки руху на транспорті [8, с. 242]. Натомість законодавець Республіки Киргизстан предметом називає за ст.280 дороги [4]. У КК Республіки Казахстан предметом називаються шляхи сполучення, засоби сигналізації або зв'язку або іншого транспортного устаткування, а також транспортні комунікації [7]. А у ст.124 КК Японії предметом є наземний шлях або міст [10, с. 86-87]. Тому необхідно зазначити, що найбільш вдале описання предмета цього злочину дається все ж таки у ст.288 КК України та ст.344 КК Болгарії, хоча і вони потребують певних уточнень.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.288 КК України, характеризується: 1) діяння - проектування транспортних об'єктів з відступами від вимог безпеки для даної категорії доріг (недотримання радіусів закруглення, подовжного і поперечного профілів, осевого навантаження, пропускної здатності та міцності мостів, використовуваних матеріалів), спорудження з відхиленнями від проекту чи взагалі без належної проектної документації тощо; 2) будівництво порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху; 3) реконструкція шляхових споруд [12, с.821]. Кримінальне законодавство зарубіжних країн описує об'єктивну сторону подібного злочинного діяння по-різному. Так, наприклад, КК Республіки Казахстан називає такі ознаки об'єктивної сторони цього злочину, як руйнування; пошкодження або приведення іншим способом в непридатний для експлуатації стан шляхів сполучення, засобів сигналізації або зв'язку або іншого транспортного устаткування; блокування транспортних комунікацій [7]. За законодавством Японії ст.124 КК, де об'єктивна сторона зазначається, як руйнування або загороджування наземного або водного шляху або моста [10, с. 86-87]. Натомість за законодавством Латвії (ст.258 КК Латвійської Республіки) діяння називаються лише як навмисне знищення або ушкодження шляхів сполучень [11, с.246].

Порівняння злочинів, передбачених ст.288 КК України та ст.124 КК Японії, свідчить, що у законодавстві Японії криміналізовані лише дії [10, с. 86], на відміну від законодавства України, де передбачаються дії та бездіяльність [1, с. 179]. На нашу думку, законодавець України зробив краще. Крім того, згідно із законодавством Японії зазначаються такі дії, як руйнування або загороджування, а за законодавством України проектування, реконструкція, будівництво, що більш повно охороняє суспільні відносини [1, с.179]. За ст.344 КК

Болгарії передбачені такі ознаки об'єктивної сторони зазначеного складу злочину: 1) знищення або переміщення дорожніх знаків або сигналів; 2) помилкова установка знаків; 3) подання помилкових сигналів. Це положення про діяння ст.344 КК Болгарії «і цим поставить в небезпеку чиєсь життя або майно» [8, с.242], в певній інтерпретації можна застосувати для формулювання небезпеки ст.288 КК України і це, можливо, більш чітко визначить об'єктивну сторону цього складу злочину.

Що стосується суб'єкта злочину ст.288 КК України, то у цій статті суб'єкт спеціальний. Суб'єктами складу злочину за ст.288 КК України можуть бути особи: 1) відповідальні за будівництво, експлуатацію, ремонт чи утримання транспортних об'єктів, тобто працівники, на яких покладено спеціальні обов'язки в цій сфері наказом або розпорядженням чи які виконують такі обов'язки, виходячи з обійманої посади (начальник шляхової експлуатаційної дільниці, головний інженер проекту тощо); 2) які виконують такі роботи, при чому як безпосередні виконавці (бульдозеристи, водії піскорозкидальних машин, машиністи асфальтоукладників), так і керівники відповідних робіт (майстри, бригадири, начальники дільниць) [12, с.821]. Можна також констатувати, що суб'єктами злочинів, передбачених ст.344 КК Болгарії [8, с.242], ст.124 КК Японії [10, с. 86] та ст.258 КК Латвійської Республіки [11, с.247], є службова, приватна та неслужбова особа. Натомість аналіз ст.280 Республіки Киргизстан свідчить, що суб'єкт злочину тут спеціальний, адже зазначається, що це особи, відповідальні за укладання доріг [4].

Стосовно діяння, передбаченого ст.258 Латвійської Республіки видно, що воно вчиняється умисно, оскільки в п.1 самій статті зазначено «умисне знищення або пошкодження...» [11, с.247]. Ми бачимо, що це діяння вчиняється умисно так само і щодо настання наслідків.

На основі порівняльно-правового дослідження можна зробити висновки, які матимуть значення для законотворчої діяльності, для теорії кримінального права та практики застосування ст.288 КК України: 1) у більшості випадків за кримінальним законодавством зарубіжних країн склади злочинів, що передбачають відповідальність за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху, побудовані за описанням об'єктивної сторони як злочини з формальним складом; 2) за кримінальним законодавством деяких зарубіжних країн криміналізовані лише деякі дії, що значно і необґрунтовано обмежують відповідальність за порушення забезпечення дорожнього руху; 3) важливе значення має максимальна формалізація наслідків порушення забезпечення дорожнього руху.

Висновки. Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства України (ст.288 КК) та кримінальним законодавством деяких зарубіжних держав: Республіки Киргизстан (ст.280 КК); Японії (ст.124 КК); Латвійської Республіки (ст.258 КК); Болгарії (ст.344 КК); Польщі (ст.173 КК) довів:

- 1) такі дослідження корисні для тлумачення положень ст.288 КК України;
- 2) їх результати можна використовувати для кваліфікації проаналізованого діяння;
- 3) ці дослідження є корисними для вдосконалення ст.288 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. № 25–26. – Ст. 288.
2. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года / Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 474 с.
4. Закон Кыргызской Республики. Об автомобильных дорогах (В редакции Закона КР от 16 мая 2008 года № 89) http://www.kenesh.kg/RU/Articles/1763-Zakon_KR_Ob_avtomobilnykh_dorogah.aspx
5. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Монографія / В.К. Матвійчук. – К.: Азимут-Україна, 2005. – 464 с.
6. Державна програма забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003-2007 роки.
7. Уголовный кодекс Республики Казахстан. <http://www.notariat.kz/index.php/ru/dokumenty/osnovopolagayushchie-normy/50-ugolovnyj-kodeks-respubliki-kazakhstan>
8. Уголовный кодекс Республики Болгария. Законодательство зарубежных стран. / науч. ред. А.И. Лукашова; [перевод с болг. Д.В. Милушева]. – С.-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2001. – 296 с.
9. Уголовный кодекс Польши. Законодательство зарубежных стран. / науч. ред. А.И. Лукашова; [перевод с польского Д.А. Барилевич]. – С.-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2001. – 232 с.
10. Уголовный кодекс Японии. Законодательство зарубежных стран. / науч. ред. А.И. Коробеева; [перевод с японского В.Н. Еремина]. – С.-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002. – 224 с.
11. Уголовный кодекс Латвии. Законодательство зарубежных стран. / науч. ред. А.И. Лукашова; [перевод с латышского А.И. Лукашова]. – С.-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2001. – 309 с.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-те вид., перероб. та доп. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2009. – 1233 с. – Ст.288.

Звоненко О.О. Кримінальна відповідальність за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху за законодавством України та деяких інших держав: порівняльний аналіз

У статті проаналізовано ст.288 Кримінального кодексу України та законодавство деяких інших держав, а саме Республіки Киргизстан (ст.280 КК); Японії (ст.124 КК); Латвійської Республіки (ст.258 КК); Болгарії (ст.344 КК); Польщі (ст.173 КК) щодо питання забезпечення дорожнього руху. Зроблено порівняльний аналіз щодо об'єкта, предмета, суб'єкта, об'єктивної сторони, що стосуються забезпечення дорожнього руху за Кримінальним кодексом України та законодавством деяких інших держав.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, порушення правил, дорожній рух, забезпечення дорожнього руху, Кримінальний кодекс.

Звоненко Е.А. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, касающихся обеспечения безопасности дорожного движения по законодательству Украины и других государств: сравнительный анализ

В статье проанализированы ст.288 Уголовного кодекса Украины и законодательство других государств, а именно Республики Кыргызстан (ст.280 УК); Японии (ст.124 УК); Латвийской Республики (ст.258 УК); Болгарии (ст.344 УК); Польши (ст.173 УК) по вопросу безопасности дорожного движения. Сделан сравнительный анализ по объекту, предмету, субъекту, объективной стороне, которые касаются обеспечения дорожного движения по Уголовному кодексу Украины и законодательством других государств.

Ключевые слова: *уголовная ответственность, нарушение правил, дорожное движение, безопасность дорожного движения, Уголовный кодекс.*

Zvonenko O.O. Criminal liability for violation of rules, regulations and standards relating to road safety under the laws of Ukraine and other countries: a comparative analysis

The article analyzes the st.288 Criminal Code of Ukraine and the laws of other countries, namely the Republic of Kyrgyzstan (Article 280 of the Criminal Code); Japan (Article 124 of the Criminal Code); The Republic of Latvia (Article 258 of the Criminal Code); Bulgaria (st.344 the Criminal Code); Poland (st.173 CC) on the issue of road safety. A comparative analysis on the object, the subject, the subject, the objective side, which related to the road under the Criminal Code of Ukraine and the laws of other states.

Keywords: *criminal liability, breach of the rules, traffic, road safety, the Criminal Code.*

Стаття надійшла до редакції 27.08.2014.